

Ад навукі спрытнеюць рукі.

Прачытай і даведайся!

Калі ўсе літары ста́нуць у патрэ́бным
пара́дку, атрыма́ецца АЛФАВІ́Т, або́
А́ЗБУКА.

Алфаві́т

Аа

а

Бб

бэ

Вв

вэ

Гг

гэ

Дд

дэ

Ее

е

Ёё

ё

Жж

жэ

Зз

зэ

Іі

і

Й

і нескладовае

Кк

ка

Лл

эл

Мм

эм

Нн

эн

Оо

о

Пп

пэ

Рр

эр

Сс

эс

Тт

тэ

Уу

у

Ў

у нескладовае

Фф

эф

Хх

ха

Цц

цэ

Чч

чэ

Шш

ша

Ы

ы

Ь

мяккі
знак

Ээ

э

Юю

ю

Яя

я

Бачыць вока далёка, а розум — яшчэ далей.

А́збуку для слава́н ства́рылі бра́ты Кіры́л
і Мяфо́дзій шма́т гадо́ў таму́.

У даўня́я часы́ лі́тары ме́лі і́ншыя на́звы.
Прачы́тай на́звы пе́ршых лі́тар.

А

аз

Б

бу́кі

В

ве́дзі

Заданні для знаўцаў.

1. Які́ сказ зашыфрава́ны ў на́звах гэ́тых
лі́тар алфа́віта? Вы́карыстай ключ-памо́чник.

Аз — я.

Букі — лі́тары.

Ведзі — ве́даць.

2. Які́я лі́тары дапамаглі ўтвары́ць сло́ва
«а́збука»?

Прачы́тай і даве́дайся!

Сло́ва «а́лфа́ві́т» скла́дзена з на́зваў
дзвю́х грэ́часкіх лі́тар: «а́льфа» і «ві́та».
Яно́ старэйшае за сло́ва «а́збука».

Век живёш — век вучышся.

Музэй кнігі

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ёсць музэй кнігі. У ім сабраны сапраўдныя кніжныя скарбы.

Дойгі час папэру людзям замянялі лісты і сцёблы раслін, кара бярозы, скура жывёл і шоўк.

Лісты для пісьма мацавалі адзін да аднаго. Атрымліваўся доўгі рулон — скрутак. Захоўвалі скрутак у футляры.

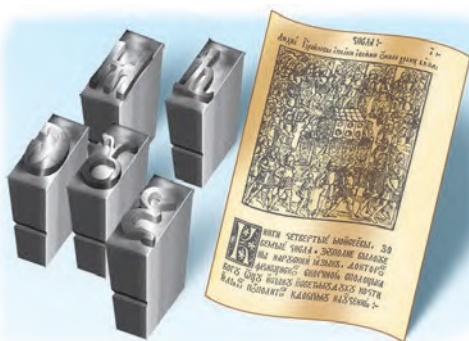
Старонкі сшывалі, змяшчалі ў цвёрды пераплёт і ўпрыгожвалі.

Гóрка ча́сам праца, ды хлеб ад яе салодкі.

Пёршыя кнігі людзі пісáлі ад рукі́. Гэта рабóта была́ вельмі доўгай і цяжкай.

Еўфра́сіння По́лацкая прасла́віла ро́дны край сваі́мі рука́пі́снымі кні́гамі. Яна́ заснава́ла храм, адкры́ла шко́лу, вучы́ла дзяце́й чыта́ць і піса́ць.

Францы́ск Скары́на надрукава́ў пёршую славя́нскую кні́гу на станку́. Ён — наш перша́-друка́р.

Мы ўдзя́чныя людзям, які́я ра́зам з кні́гай адкры́лі нам шлях да ве́даў.

Для ўсякай птушачкі мілае сваё гняздо.

Наша Радзіма — Беларусь

Мы жывём у Белару́сі.

Рэспу́бліка Белару́сь — наша Радзі́ма.

Радзі́ма — гэта тое месца, дзе чалавек на-ра-дзіў-ся, дзе жывуць яго сваякі. Добра, калі побач мама і тата, дзяду́лі і бабулі, брацікі і сястры́чкі. Добра, калі вакол цябе рóдная зямля́.

Усё мілае сэрцу: і лес, і рэчка, і дарога, якая вядзе́ да рóднага дома.

Побач сябры, зямля́кі-белару́сы. Усе любяць свой рóдны край. Усе вётлівыя і заўсёды прыйдуць на дапамогу ў цяжкую хвіліну.

Мы любім нашу Беларусь. Адна́ ў чалавёка маці, адна ў яго і Радзі́ма.

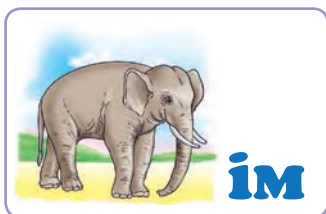
Добрая слава далёка ідзе.

Беларусь

Змáлку звалі цябе
Мы прыгожай Радзімаю.
Беларусь, Беларусь,
Як ты сэрцу любімая!
Беларусь, над табою
Неба з яснымі зорамі.
Паглядáеш на іх
Ты вачамі-азёрамі.
Пятрусь Броўка.

Пры 5

Назвы,
Родныя здавён,
Нагадáлі
Шмат імён.
Уладзімір Мазго.

Якія імёны схаваліся ў словах?
Жо́дзіна Малары́та Бары́саў Клі́мавічы

Самыя дарагія падарункі

У Івана Іва́навіча два праўну́кі. Але ён не любіць называць іх праўну́камі, жартуе:

— Ле́пей бу́дзьце ўну́камі. Так і я сябе ма-ла-дзё́й-шым адчуваю.

Браты ведаюць: дзед не́калі ваява́ў, ма́е баявы́я ўзна-га-ро́-ды. Дзед не любіць іх па-ка́зваць. Ды хлопчыкі ўпота́й разгля́дваю́ць тыя медалі́ і ордэ́н.

На-блі-жа́ў-ся дзедаў юбі́лей.

— Што пада́рыць табе, дзяду́ля? — пыта́ліся Іга́р і Паўлі́к.

— Нічо́га не трэ́ба, — адка́зваў дзед. — Раскажы́це лепш, што добра́га зрабі́лі.

У дзень нараджэння Іван Іванавіч запытаўся ў праўнукаў:

— Чым жа вы парадуете дзеда?

— Я старэнькую бабулю цераз вуліцу перавёў, — сказаў Паўлік.

— Я памыў падлогу, — паведаміў Ігар.

— Дзядуля, глядзі, які я табе кіёк змайстраваў, — паказаў Паўлік палку. — Каб табе лягчэй хадзіць было.

— А я ўчора яшчэ чаравікі твае пачысціў, — прыгадаў Ігар.

Дзед прыгарнуў да сябе праўнукаў:

— І за кіёк дзякуй, і за чаравікі. Для мяне гэта — самыя дарагія падарункі. І далей рабіце ў жыцці толькі дабро. І сваім родным, і сябрам, і іншым людзям.

Міхась Даніленка.

І сто гадоў мала для памяці пра подзвіг людзей.

Будзем памятаць

Малёнькая Іры́нка **пыта́ецца** ў дзеда:

— Дзядуля, чаму 9 Мая людзі нясуць кветкі да Вёчнага агню?

— Вечны агонь — сімвал памяці пра тых людзей, якія загінулі на вайне.

Вялікая **Айчы́нная** вайна́ **доўжылася** амаль чатыры гады. Вайна прыйшла ў кожную сям'ю.

— І ў нашу сям'ю?

— Так. Нашы прадзедаы змагаліся на фронце з ворагам. Дзед Рыгор быў **развё́дчыкам**, дзед Мацвей — лётчыкам, бабуля Ганна — **медсястрой**. Яны **абараня́лі** нашу Радзіму. Не ўсе вярнуліся дадому.

Калі добра пастарацца, то павінна атрымацца.

Многа гора і слёз прынёсла вайна. Таму ўсе людзі хочуць жыць у згóдзе.

Мір — гэта чыстае неба і яркае сонейка.

Мір — гэта ўсмёшкі людзей.

Мір — гэта мама і ўсе сваякі, якія вельмі любяць цябе.

Яшчэ доўга Іра **размаўляла** з дзяду́лем. Яны гарталі стары альбом, **разглядзілі** фатаграфіі.

Зараз Ірына зразумела: каб шанаваць мір, трэба памятаць пра подзвігі сваіх прадзедаў.

Даведайся, хто з тваіх сваякоў абараняў нашу Радзіму.

Любіць увесь свет лагодны прывет.

Якімаўкі

Шмат садоў у на́шай вёсцы. І ў кожным садзе расту́ць якімаўкі. Яны ні́чы́м не адрóз-ні́ваюцца ад звычайных антона́вак. Чаму ж і́х так назва́лі? А вось чаму.

Гадоў тры́ццаць таму жыў у вёсцы стары́ Які́м. І быў у яго вялі́кі сад. Мы хадзі́лі туды́ ла́саватца яблыкамі. Дзяду́ля частаваў нас духмя́нымі антонаўкамі і прыгаворваў:

— Яблык у ро́к, а здаро́е ў живо́цік.

А потым пытаў:

— Сма́чныя?

— Смачныя! — адка́звалі мы.

— Ё́шце, дзеткі, а се́мечкі з гэтых яблыкаў захава́йце і пасади́це на сваім агародзе каля плота. Калі з'я́вяцца па́расткі, мяне паклі́чце. Я прышчэ́пку зрабл́ю. І праз не́калькі гадоў будуць у вас такія ж я́блыкі.

І сапраўды, праз якія год-два каля плота з'яў-ля-лі-ся па́расткі. Мы клікалі старо́га Які́ма, і ён пры-шчэ-плі-ваў дрэўцы.

Прышчэ́пліваў антонаўкай. Але ў знак удзя́чнасці людзі называ́лі я́блыкі **які́маўкамі**.

Мікола Янчанка.

Не заменіш работы словам.

Размеркаваў

— Возьмемся за працу ўсе!
Кожны дрэўца прынясе.
Коля з Ігарам — рыдлёўкі,
Міша — лейку, ты — вяроўку.
А я стану правяраць,
Як хто будзе працаваць.

Раптам Коля не стрываў:
— Добра ж ты **размеркаваў**.
Будзеш правяраць. А хто ты,
Што цураешся работы?
Ты рыдлёўку лепш бяры,
Як усе твае сябры!

Тадзіяна Кляшторная.

Праца нікога не крыўдзіць.

Дапамагú

На гародзе ў бабулі
Многа морквы і цыбулі,
Памідораў, агуркоў,
Часнаку і буракоў.
Я на грады пабягу
І бабулі памагу.
Моркву з рэпай прапалю,
А пасля гуркі палю.

Тадзіяна Кляшторная.

Мы ўмеем працаваць і бацькам дапамагаць.

Цукеркі

Мама купіла цукерак і паклала ў ша́фу. Вечарам дастала цукеркі, а іх толькі палóва за-ста-ла́-ся.

— Пры-зна-ва́й-це-ся, хто браў цукеркі? — спытала яна.

— Я не брала, — сказала Аленка.

— І я не браў, — апусціў вочы Сяргейка. Маці сказала Сяргейку:

— Калі не браў, то скажы «чэснае слова».

Сяргейка пасоп носам, пераступіў з нагі на нагу:

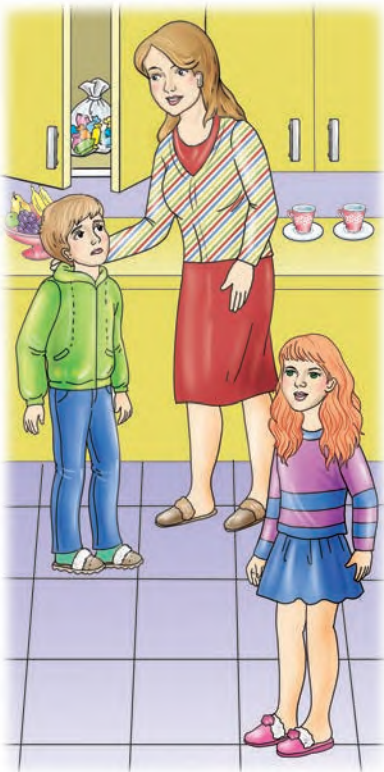
— Няхай лепш Аленка скажа «чэснае слова».

— Усё зра-зу-ме-ла, — **у**сміхну́ла**ся** маці. — Дрэ́нна, калі лазяць у шафу і дазволу не пытаюць.

Сяргейка аж **па**дско́чыў:

— А я спытаў бы, дык не было нікога дома. Чэснае слова, не было!

Васіль Хомчанка.

Ветлівыя словы

— Калі ласка, дзякуй,
Добры дзень —
Ветлівыя словы я
Чую ад людзей.
Я таксама імі буду
даражыць,
З ветлівымі словамі
Лёгка жыць.

Тадзіяна Кляшторная.

Расці, дрэўца,
Расці, траўка,
Расці, краска,
Калі ласка.

Я вас не забуду —
Паліваць вас буду.

Васіль Жуковіч.

Краска — кветка.

Там, дзе згода, заўсёды добрая прыгода.

Мы ўсё можам

Гэта праўда, што на свеце
Ёсць яшчэ такія дзеці,
Што не ўмеюць
Маляваць,
Шыць, ляпіць і пілаваць,
Лялькам хаткі будаваць?

А ці праўда, што на свеце
Ёсць яшчэ такія дзеці,
Што **лянуюцца** спяваць,
У ладкі пляскаць, танцаваць?

— Гэта, цётка, не мы!
Мы з **інакшае** гурмы.

Мы што хочаце змай-стру́-ем,
І спяём, і па-тан-цý-ем.

Еўдакія Лось.

Гурма́ — група, гурт.

няўмечкі не баляць ні ручкі, ні плечкі.

Ната маму любіць нэдта

Мама мые раму,
Ходзіць мама ў краму.

І ў дачушкі Наты
Цэлы дзень заняты:

То шукае маму,

То гукáе маму:

— Мама,

дзе піжама?

— Мама,

дзе панама?

— Мама,

дзе праграма?..

Мама.

Мама.

Мама.

Ледзь прачнэ́цца Ната,

Шу́му поўна хата,

Поўна шуму, га́му,

Бо дачушка Ната

Нэдта

Любіць маму.

Рыгор Барадулін.

Добраму ўсюды добра.

Такіх кветак не бывае

Неяк гэтым летам мая суседка Таня збірала на лузе кветкі: рамонкі, глухую крапіву, трыпунтнік. Яна паказвала іх мне і казала:

— Во якая прыгожая кветка!.. І гэта прыгожая... І вось гэта. Я занясу іх бабулі.

— А ты пашукай не-пры-го-жу-ю, — скажы я. — Самую **непрыгожую**.

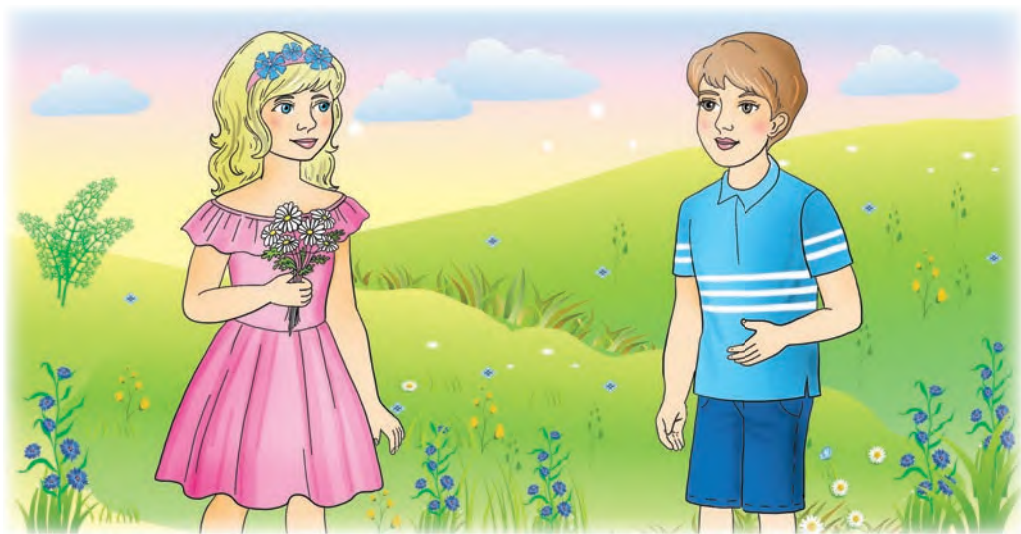
Таня ўважліва па-гля-дзе-ла мне ў вочы і за-ду-ма-ла-ся.

— Такіх кветак не бывае, — нарэшце сказала яна.

Потым яшчэ падумала і рашуча **запэўніла**:

— Нідзе не бывае!

Вісарыён Гарбук.

Куфэрак проста адчыняўся.

Ці бываюць у кветак розныя назвы?

Я — трыпутнік, падарожнік,
Чалавеку — ежа, лекі.
Хто ў бядзе яму паможа,
Як няма нідзе аптэкі?

Там не злосная трава
Забуяла ўпотай,
Там — глухая крапівá,
Што завуць ясноткай.

Рамонкі — сонейкавы дзеткі —
Глядзяць так здзіўлена-шчасліва:
Прыволле, рэчка, луг і кветкі
І аблачынак белых дзіва.

Віктар Кажура.

Як па-іншаму называюць трыпутнік?
Якую другую назву мае яснотка?
Якія кветкі паэт назваў дзеткамі
сонейка?

Хлебныя крошкі

Я не-а-х^ай-на адлама^аў кав^алак хлеба. Крошкі так і па-с^ы-па-лі-ся на падлогу. Уба^ачы-ла гэта бабуля і а-бу-ры-ла-ся:

— Ты што, хочаш голад наклікаць?

— Як гэта голад? — здзівіўся я.

— А так. Падбяр^э крошкі павук і па сваёй павуціне на ліпу палэзе. Так і да^веда^ецца сонца, што людзі яго дары не шануюць. Ра^ззлу^ецца яно і спаліць гарачымі промнямі жыта на полі. Вось і пачне^цца тады голад.

Спа-ло-хаў-ся я. Бач, якую бяду мог наклікаць. Таму адразу папрасіў пра^бач^эння:

— Даруй, бабуля! Больш так не буду.

— Ведаю, што не будзеш, — па-ла-га-дне-ла бабуля. — А калі захочаш хлеба — вазьмі нож і адрэж скібачку. Цяпер жа збяр^ы гэтыя крошкі ў жменьку ды курыцы аднясі. Яна табе яёчка знясе.

Мікола Янчанка.

Хто працює, той і має.

Добра сей!

«Хочаш есці каравай —
Добра ніву засявай!
Добра жні, чыста вей!» —
Зычыць вётрык-санцавэй.

Еўдакія Лось.

Ціхая вада берагі мае.

Янка Купала

Алеся

Кукава́ла зязю́ля
У зялёным лесе,
Гадава́ла мату́ля
Дачу́шку Але́сю.

— Спі, засні, мая́ дзетка,
Птушкі ўжо заснулі,
Спі, засні, мая кветка,
Лю́лі, люлі, люлі.

Янка Купала нарадзіўся ў вёсцы Вязынка.

Якуб Колас

У полі

Грышка, хлопчык невялічкі,
У поле выйшаў з дому,
Люба там каля крынічкі
Хлопчыку малому.

Сядзе хлопчык над крынічкай
І не зварухне́цца:
Пазірае, як над дзічкай
Пта́шачка снуе́цца.

Якуб Колас нарадзіўся ў вёсцы Акінчыцы.

Што напісана пяром, не выйме і сякера.

Родная мова

Мова родная мая ты,
Што і дзéдавай была!
Мова мамы, мова таты,
Мова нашага сяла!

Ты звiніш, калi я ўрáнку
Чую песнi за акном,
I журчýш, як бае бáйку
Мне бабуля перад сном.

Разгарнý буквар вясёлы —
Зноў са мной гаворыш ты,
Мiлагучная заўсёды,
Як званóчак залаты!

Нiл Гiлевiч.

Пра якую мову iдзе размова ў вершы?

Шчыра сказана, як звязана.

Мова

Лаўлю я цудоўныя,
Спеўныя словы.
Як музыку, слухаю
Родную мову.
На ёй размаўлялі
І бацька, і маці,
Заўсёды ў пашане
Была яна ў хаце.
І зараз са мной яна
Разам ідзе,
Бо мовы, як наша,
Няма больш нідзе.

Віктар Кудлачоў.

Родная мова

Родная мова — ма́тчына мова,
Ззяе вясе́лкай кожнае слова.
Кожная лі́тара — кропля з крыні́цы,
Колькі ні піў бы, не ната́ліцца.

Лёля Багдановіч.

Разумнаму шмат талкаваць не трэба.

Адкуль песня беларуская (Легенда)

Ці то полем, ці то лесам ішлі па-да-ро́-жні-кі.
Ішлі яны тры дні і тры ночы ды яшчэ паўднё.
Стаміліся. Прысэлі. Ра́птам чу́юць — спявае
нёхта. Пры-слу́-хаў-ся першы:

— Віда́ць, жаўрук.

— Не, — кажа другі, — гэта лес шуміць.

А трэ́ці прыпа́ў вухам да зямлі і прашапта́ў:

— Ды гэта ж зямля наша спявае.

Як пра цябе чуюць, так пра цябе мяркуюць.

Мілагучнасць роднай мовы

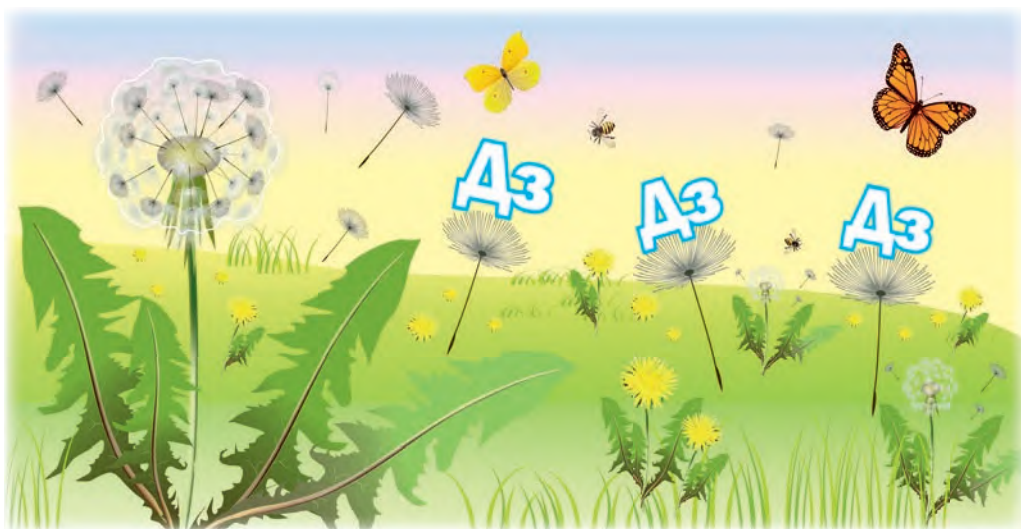
Беларуская мова вельмі мілагу́чная. Той ёй добра валодае, хто чуе му́зыку слоў.

Возьмем хоць бы гук «дз». Напрыклад, слова «дзень» нагадвае гучанне струны. Наша вуха ўжо ўлавіла звон сонечнай цішыні летняга дня, прастору чыстага неба, палёт пчалы: дз-дз-дзень.

А возьмем кветку дзьмухавец. Лёгка здагадацца, чаму ў яе такая назва. Дзякуючы мяккаму гуку «дз» слова вымаўляецца мякка, лагодна.

«Дзіва!» — скажаце вы. І сапраўды дзіва!

Васіль Вітка.

Які розум, такая і гаворка.

Мой сябра

З ім я ў працы, адпачынку,
На ўроку, пе-ра-пын-ку.

З ім я ў полі, з ім у школе,
З ім не сумна мне ніколі.

З ім вандрую я па свеце,
З ім лятаю ў ракеце.

Чаго сам не адгадаю,
У яго я запытаю.

З ім я гутарку вяду,
З ім нідзе не прападú.

— Хто ж ён гэтакі, скажы?
Нам яго ты пакажы.

— Не-зда-га-длі-вы ты, Мішка...
Сябра мой, вось бачыш, — кніжка.

Адам Русак.

Якая справа, такая і слава.

Чытаначка

Першы дожджык.
Мокры дах.
Мы чытаем па складах:
— Да-ра-гі́ бу-ква́р,
Бы-ва́й!
Ты адкрыў нам
Дзіўны край.

Бліснуў гром з-за хмар
Залатой падкоўкай.
Пазнаёміў нас буквар
З вёрнаю сяброўкай.
Хто палюбіў яе, таму́
Не будзе сумна аднаму́.

Рыгор Барадулін.

Кнігі сталі нам сябрамі!

**Чаму мы навучыліся?
Правер сябе!**

Прачытай, дапоўні сказ.

Я ведаю, што гукі мы чуем
і

Я ведаю, што літары мы
пішам і

Я ведаю, што гукі бываюць
галосныя і

Я ведаю, што зычныя гукі
бываюць цвёрдыя і

Я ведаю, што зычныя гукі
бываюць звонкія і

Я ведаю, што ўсе літары,
якія стаяць у патрэбным
парадку, — гэта

алфавіт

чытаем

зычныя

мяккія

вымаўляем

азбука

глухія

Падумай і адкажы.

Якая літара не абазначае гукаў?

Якія літары ў пачатку слова абазначаюць два гукі?

Якія літары заўсёды маленькія?

Якія літары абазначаюць толькі цвёрды гук?

Якая літара абазначае толькі мяккі гук?

Выразна прачытай сказы.

Звярні ўвагу на знакі прыпынку ў канцы.

Вылучай голасам патрэбныя словы.

Мы навучыліся чытаць.

Мы **навучыліся** чытаць?

Мы навучыліся **чытаць**!

